

Ses Temelli Cümle Yöntemi

Sesbilgisel okuma

- Sesbilgisel okuma ya da sestem giderek okuma bilinmeyen sözcüklerin okunması için okuyucunun harf ya da yazıbirimleri sesbirim (fonem) olarak kodlaması ve bunları birleştirmesidir.
- Sesbilgisel okuma özellikle okuma gelişiminde önemlidir.
- Sesbilgisel okuma çocukların daha önce yazılı olarak görmedikleri yeni sözcükleri okumalarını sağlar.

- Sesbilgisel okuma aynı zamanda çocukların sözcük içerisindeki harf sırasını öğrenmelerini sağlar.
- Sözcükteki harf sırasına ait bilgi çocuğun sözcüklerin görsel kodlarına ait bilgilerini (ortografik bilgi) daha kesin yapar.
- Bu yolla okuma harf ses düzeyinde olabileceği gibi hece düzeyinde de olabilir.
- Bu yolla okumada başarılı olunması için çocuk sözcüğün farklı ses ya da sesbirimlerden oluştuğu bilgisine sahip olmalıdır.

- Sesten giderek okuma öğretimi işitsel ayırt etme ve işitsel bellek eğitimi ile başlar. Çocuk genel sesler, harf seslerini ve ses kombinasyonlarını (sat-set) ayırt edebiliyor mu? Çocuk bir dizi sesi, sayı listesini ya da bir cümleyi tekrar edebiliyor mu? Bu soruların cevapları yazıbirim-sesbirim ilişkisi kurallarını öğrenme ve sesleri birleştirme için önemlidir.
- Sesbilgisel farkındalık eğitimi de bu yöntemin bir parçasıdır. (Ders notlarınızda var.)
- Yetersizliği olsun çocuklar ses yöntemi kurallarının pek çoğunu öğrenmede zorlanırlar.
- Bu yöntem bu çocuklara kuralları vurgulanmadan öğretilmelidir.

- Program bu çocuklar için sadeleřtirilmelidir.
- Tekrar, uygulama ve genelleştirme ilkeleri ağır ağır öğretilmelidir.
- Doğrudan ses-sembol ilişkisini öğreten bireşim yaklaşımı en etkili yol olacaktır.

- **Avantajı:** Daha önce karşılaşılmayan sözcüklerin okunmasını sağlar.
- Öğrenci bağımsız okuyabilir hale gelir.
- **Dezavantajı:** Öğretimi zaman ve enerji gerektirir.
- **Önerilen Strateji:** 100-200 sözcükten oluşan işlevsel sözcük listesinin öğretilmesi, daha sonra sözcük analizi öğretimine başlanmasıdır.

- **Harf isimleri ve seslerinin öğretimi**
- Fonik becerilerin öğretim sürecinin ilk adımı harflerin isimlerinin öğretimidir.
- Bu süreç kart yöntemi kullanılarak ya da alfabe seti kullanılarak öğretilir.
- Öğretime tüm harf sesleri öğretilinceye kadar devam edilir.

- Daha sonra öğrenciler işitsel olarak ayrı verilen harf seslerini birleştirmelidir.

- Öğretmen önce harf seslerine **model** olur ve bu sesleri tekrarlatır.
- Öğrenciler harf seslerini taklit edebildiklerinde, işittikleri sesin diğer seslerden farklı olduğunu bildiklerini gösterebilmelidirler.
- Öğrencilerin sesi tekrar edebilme ve işittikleri iki sesin farklı ya da benzer olup olmadığını söyleme becerileri hem bireysel harf sesleri için hem de birleşik harf sesleri için kullanılabilir. Ör., “/k/ /k/ aynı mı?”, “/k/ /g/ aynı mı? “Şin-çin aynı mı?”

- Harf sesleri set halinde öğretilmektedir. Türkiye'de kullanılan öğretim sırasına bakarsak,

Türkiye'deki ilkokuma yazma programında ünsüz ve ünlü sesler set halinde şu sırada öğretilir ve birleştirilir:

- **Set 1:** e, l, a, k, i, n
- **Set 2:** Set 1+o, m, u, t, ü, y
- **Set 3:** Set 1+Set 2+ö, r, ı, d, s, b
- **Set 4:** Set 1+Set 2+Set 3+z, ç, g, ş, c, p
- **Set 5:** Set 1+Set 2+Set 3+Set 4+h, v, ğ, f, j

- Seslerden heceler oluşturulur. Hece yalnızca bir ünlü sestən oluřur.

- Anlamalı sözcükler öğretilmelidir. Anlamsız heceler bu çocuklar için çok soyuttur ve kullanılmamalıdır.

Harf seslerinin öğretiminde görsel ipuçlarının kullanımı

- Bazı harflerin seslerini hatırlamakta güçlük çeken öğrenciler bu harflere resim ipuçları yerleştirilirse (aynen görsel sözcük okumada kullanılan işleme benzer olarak) daha kolay hatırlayabilirler. *Uyaran ipucu silikleştirme yöntemleri* harf seslerinin öğrenilmesini kolaylaştırır.

- Bu iki şekilde yapılır:

- 1. Yol: Harfi harfin sesini temsil eden bir resimle ilişkilendirmek. Sesi temsil eden resme harf yerleştirilir ve daha sonra resim uyarını silikleştirilir. Buna örnek olarak S harfinin etrafındaki yılan verilebilir. Ancak bu ipucunun (yılan resmi) silikleştirilmesi böylece öğrencinin harfin sesi ile harfi ipucu olmadan ilişkilendirmesi gerekir.

- Öğrenciler bireysel harf seslerini öğrendikçe ipucu ile ya da olmadan onları birleştirme öğretilir.

2. Yol: Başlangıç sesi harfin sesiyle aynı olan bir nesneyi resmini ipucu olarak kullanmak (harfi başlangıç sesi harfin sesi olan nesne resmi ile birlikte vermek)ve daha sonra bu görsel ipucunu silikleştirmektir.
- Örneđin, öğretmen “a” sesini öğretmek istiyorsa, içine “a” harfi yerleştirilmiş “at” resmi öğrenciye sunulur ve “aat” demesi öğretilir. Sonra öğretmen geriye kalan ses bölümünü atarak “a” harfi ile birlikte “at” resmi gösterildiğinde, “a” demesine yardımcı olabilir. Sonra 5 ya da daha fazla adımda resim yalnızca “a” bırakılarak silikleştirilir ve öğrenci sesi söyleyebilir.

Sesleri Birleştirme Nasıl Öğretilir?

- Bireysel harf sesleri heceler ve yeni sözcükler oluşturmak için birleřtirilebilirler.
- Bu yaklaşımlar dikkatli planlama ve program geliştirmeyi gerektirir.
- Birleřtirmede **model olma** kullanılır.
- Çocuk öğretmeni model alarak (taklit ederek) harfi seslendirir.

- En az (artan) yardım sistemi harfin sesinin çıkarılması için kullanılabilir.
- Öğretimde bekleme süresi de kullanılabilir.
- Seslerin birleştirilmesi ve hece oluşturma öğretildikten sonra öğrenci sözcük okumak için birleştirme becerilerini kullanır.

- Öğrenci sözcüğü okuyunca, öğretmen sözcüğün anlamına dikkati çekmek için sözcüğün resmini gösterir ve çocuk resmi isimlendirir.
- Eğer harf sesleri bu yaklaşımlar ya da diğer beceri kazanım yöntemleri (ör., bekleme süresi ya da en az yardım sistemi) kullanıldığında öğrenilmediyse, zaman ve çabanın görsel sözcük öğretimine harcanması daha iyi olabilir.

Ses Temelli Okuma Yazma Öğretim Uygulamaları

- Sesi kavratma /e/
Sesi hissetme ve tanıma
Harfi yazma ve okuma
- Sesi kavratma //
Sesi hissetme ve tanıma
Harfi yazma ve okuma

- Hece, sözcük ve cümle oluşturma
- Metin oluşturma

Bir sonraki slayttaki tablo Hayati Akyol'un Türkçe ilkokuma-yazma öğretimi kitabından alınmıştır (2006, Pegem Yay.)

Sesbilgisel Okumada Hata Düzeltme Yöntemleri

- **Teknik 1** (Aşırı düzeltme ya da olumlu pratik): Çocuk hata yaptığında, öğretmen sözcüğü söyler, çocuk sözcüğü işaret eder ve sözcüğü beş kez tekrar eder. Daha sonra çocuk cümleyi tekrar okur.
- Bu teknik çocuğun hatalı okuduğu sözcüğü prova etmesini sağlar, çocuğun dikkatini okuma doğruluğuna çeker ve kendini izleme becerisini geliştirir.
- Öğretmen hatayı düzeltmeden öğrenci kendini düzelttiğinde, pekiştireç verilirse, hatalar azalmakta ve kendini düzeltme artmaktadır.

- **Teknik 2** (Sözcük analizi ya da fonik analiz): Bu teknikte çocuk hata yaptığında, öğretmen her harfin sesini söyleyerek sözcüğü harflere (seslere) böler ve daha sonra sesleri sözcüğü okumak için birleştirerek sözcüğü okumasına yardım eder.
- Bu teknikte çocuğun dikkati sözcükteki harflere ve seslerine yöneltilir. Ancak fazla vakit alır.

Sözcük Analizi Becerilerini Nasıl Değerlendiririz?

- Seslerle ya da ses kombinasyonlarıyla ilgili sorular ve görevler sözcük analizi becerilerini değerlendirmede kullanılır.
- Anlamsız sözcükler okutulur.
- Öğretmen hataları kayıt ederek hata tiplerini belirler.
- Hata modelleri informal okuma envanterindeki gibi gruplandırılır.

Çocuğun sözcük listesinde ya da envantere hatalı okuduğu sözcüklerden bir liste oluşturulur ve öğretimde kullanılır.

- **Ör: 1. Bu harflerin sesleri nedir?**

- **a c e t**

- **2. Bu sözcükleri hecelerine nasıl ayırırsın?**

- **okul-kamyon-kaplumbağa**

- **3. Bana aşağıdaki anlamsız sözcükleri okur musun?**

- **nat-çöt-karlumbova**

Yapısal Analiz

- Anlamalı sözcük birimlerinin (kök, sonek) tanınmasıdır. Bu birimler morfem (biçimbirim) adını alır.
- Çocuk yapısal analize bağımsız sözcük parçalarını tanımaya başladığında başlar.
- Yapısal analiz ilk sınıflarda öğretilmeli ve çocuğun sözcük dağarcığı ile ilişkilendirilmelidir.
- Yapısal analiz anlamalı sözcük birimlerinin çözümlenmesidir.
- Çocuk bir miktar temel sesbilgisel okuma genelleştirmesini öğrendikten sonra yapısal analizin şu elemanları okuma programına dahil edilmelidir.

Hazırlayan: Prof. Dr. Berrin Baydık

- Birleşik sözcükler
- Sonekler (anlamalı sözcük ekleri) (iyelik, çoğul vb.)
- Sözcük kökleri